

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 33.658:65.012.8:657

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/159-13>**Зачосова Н. В.**

доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8469-3681>

Куценко Д. М.

аспірант,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6379-2330>

Діденко Т. М.

магістрант,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1830-2424>

Zachosova Nataliia, Kutsenko Dmytro, Didenko Tetiana

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙ ТА ЇХ МІСЦЕ В СТРУКТУРІ ЧИННИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У роботі досліджено різні наукові підходи до визначення сутності інновацій та обґрунтовано їх місце в структурі чинників економічної безпеки суб'єктів господарювання. На основі виділення груп чинників, які впливають на економічну безпеку, представлено її декомпозицію в окремі сфери безпеки. Дослідження інновацій як чинника економічної безпеки у статті побудовано на уточненні змісту інновацій як економічної категорії. Проаналізовано два принципово різні підходи до розуміння сутності інновацій: інновація як результат та інновація як процес. Для отримання найбільш повного уявлення про сутність інновацій, а також виявлення найкращих умов для їх створення та введення в господарську практику розглянуто теоретичні підходи до виникнення інновацій. Визначено, що у найбільш загальному вигляді моделі інновацій можна розділити на лінійну і інтерактивну. Термін «інновація» уточнено і доповнено з погляду забезпечення сталого розвитку, що має у своїй основі екологічний імператив економічного розвитку.

Ключові слова: інновації, економічна безпека, суб'єкт господарювання, моделі інновацій, інноваційні системи.

THE ESSENCE OF INNOVATIONS AND THEIR PLACE IN THE STRUCTURE OF ECONOMIC SECURITY FACTORS

In modern conditions, the development of the world economic system is due primarily to innovative processes associated with the creation and implementation of advanced advances in science and technology. Therefore, the sphere of innovation has become the most important resource of the state, the efficiency of which determines the dynamics and progressive development of the national economy. In this regard, the intensification of innovative activities of economic entities becomes a necessary condition for the realization of national interests in the economic security of the country. Innovative development of economic entities in the economy is one of the most important processes that ensure its safe integration into the global economic space. In the modern economic literature there are not enough publications devoted to the substantiation of the place and role of innovative development in the process of ensuring economic security. Despite the special attention paid to the issues of economic and national security abroad, studies of this problem in the foreign economic literature have not become widespread. The paper investigates various scientific approaches to determining the essence of innovations and examines their place in the structure of economic security factors of economic entities. Based on the selection of groups of factors that affect economic security, the paper presents its decomposition into relevant areas of security. The study of innovation as a factor of economic security in the article is based on clarifying the content of innovation as an economic category. The paper analyzes two fundamentally different approaches to understanding the essence of innovation: innovation as a result and innovation as a process. To obtain the most complete idea of the essence of innovation, as well as to identify the best conditions for their creation and introduction into economic practice, theoretical approaches to the emergence of innovation are considered. It is determined that in the most general form of the innovation model can be divided into linear and interactive models. The term "innovation" has been clarified and supplemented in terms of ensuring sustainable development, which is based on the environmental imperative of economic development.

Keywords: innovations, economic security, business entity, innovation models, innovation systems.

JEL classification: G30, O30, M10

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвиток світової економічної системи зумовлений, перш за все, інноваційними процесами, які пов'язані зі створенням і впровадженням у виробництво передових досягнень науки та техніки. Тому сфера інноваційної діяльності перетворилася в найголовніший ресурс держави, ефективність використання якого визначає динаміку та прогресивність розвитку національного господарства. У зв'язку із цим активізація інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів стає необхідною умовою реалізації національних інтересів у системі економічної безпеки країни. Інноваційний розвиток господарюючих суб'єктів в економіці є одним із найважливіших процесів, що забезпечують її безпечну інтеграцію в глобальний економічний простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі недостатньо публікацій, присвячених обґрунтуванню місця і ролі інноваційного розвитку в процесі забезпечення економічної безпеки. Незважаючи на особливу увагу, яка приділяється питанням забезпечення економічної та національної безпеки за кордоном, дослідження цієї проблеми в зарубіжній економічній літературі широкого поширення не отримали.

У роботах Л. Абалкіна, С. Глазьева, С. Назаренка, О. Сосновської, Г. Ткачука, М. Житар і деяких інших учених детально вивчено загрози економічній безпеці в трансформаційний період та розкрито зміст економічної безпеки через виявлення, запобігання і нейтралізацію даних загроз. Істотний внесок у наукове осмислення інновацій зроблено такими зарубіжними та вітчизняними вченими, як Ю. Бажал, В. Геєць, П. Друкер, С. Ілляшенко, О. Лапко, Г. Мельниченко, Б. Санто, Й. Шумпетер та ін. До переліку вчених, що опікуються проблематикою управління економічною безпекою на рівні суб'єктів господарювання з урахуванням різних параметрів, можна віднести В. Занору [1], О. Ковалю [2], А. Коваленка [3]. Вартою уваги публікацією щодо особливостей формування систем економічної безпеки на мікрорівні є [4]. Проте проблеми реалізації економічної сутності інновації з метою безпечного і сталого функціонування суб'єктів господарювання, незважаючи на визнання інновації як основного чинника суспільного розвитку, досліджено недостатньо і потребують постійного осмислення та поглибленого вивчення.

Мета статті полягає у дослідженні різних наукових підходів до визначення сутності інновацій та встановленні їх місця в структурі чинників економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Вклад основного матеріалу. Дослідження проблем економічної безпеки носить усебічний, комплексний характер, що зумовлено залежністю її рівня від значної кількості факторів: фінансових, інвестиційних, інформаційних та ін. Фактор – момент, суттєва обставина в будь-якому процесі, явищі. На основі виділення груп чинників, що впливають на стан економічної безпеки, зазвичай розробляють її декомпозицію на відповідні сфери безпеки (рис. 1).

У сучасних умовах господарювання основою економічного розвитку є науково-технічний прогрес, перехід до нових технологій в умовах Індустрії 4.0, тому особливу роль у структурі економічної безпеки відіграє її інноваційний складник. Безпека економіки в секторі матеріального виробництва, інтелектуаль-

ної діяльності, науково-технічної та зовнішньоекономічної сфери більшою мірою зумовлена динамізмом, масштабністю і прогресивністю розвитку інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів на всіх рівнях економічної системи. Таким чином, як мінімум чотири з представлених складників економічної безпеки безпосередньо залежать від стану інноваційної сфери. Непрямий вплив інноваційні фактори чинять і на стан решти підсистем економічної безпеки.

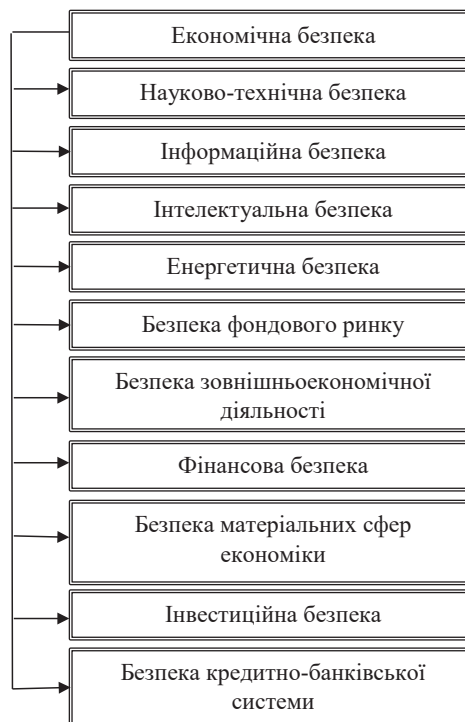

Рис. 1. Структура економічної безпеки

Джерело: складено за [5]

Досвід забезпечення безпеки національних господарств у промислово розвинених країнах доводить, що найбільший успіх ними досягається під час залучення інвестицій в освоєння нових технологій. Недооцінка цього положення у вітчизняній практиці ініціювала загрозу підриву її економічної безпеки як основи самостійного і стійкого розвитку країни та національної безпеки у цілому. Реалізація національних інтересів і безпеки країни можлива тільки на основі сталого зростання промисловості й економіки у цілому, розвитку науково-технічної сфери та інноваційної політики держави, що може забезпечити достатній рівень і якість життя населення, що гарантують соціально-економічну та політичну стабільність суспільства. Тому важливий складник економічної безпеки держави – безпека в інноваційній сфері.

Однією з основних загроз на сучасному етапі розвитку української економіки є її низька конкурентоспроможність, яка зумовлена впливом саме інноваційних чинників, у тому числі:

- відсталістю технологічної бази більшості галузей, високою енергоємністю і ресурсомісткістю, низькою якістю продукції і високими витратами виробництва;
- низькою інноваційною активністю, технічним і технологічним відставанням виробництва;
- погіршенням стану науково-технологічного потенціалу, у тому числі в результаті «витоку мізків»

за кордон і в інші сфери діяльності, втратою престижності інтелектуальної праці;

– згортанням прикладних досліджень і розробок, недостатньою кількістю та якістю нових або вдосконалених продуктів, технологій і управлінських процедур;

– скороченням фінансування НДДКР, у тому числі за рахунок бюджету;

– відсутністю або неефективністю механізму утримання технологічної ренти;

– відставанням у застосуванні сучасних інструментів формування ринків товарів і послуг;

– міжкорпоративною консолідацією приватних підприємств і фірм, стандартизацією і сертифікацією товарів і послуг, інтегрованих маркетингових інфраструктур і комунікацій;

– високим рівнем правопорушень в інтелектуальній сфері.

Дослідження інновацій як чинника економічної безпеки вимагає, перш за все, уточнення змісту інновацій як економічної категорії.

У світовій і вітчизняній економічній літературі вченими сформовано значний доробок у дослідженнях інновацій та інноваційної діяльності. Уже в 1978 р. був зроблений огляд понад 4 тис наукових робіт, присвячених тільки технічним інноваціям. Відтоді кількість робіт зростала в геометричній прогресії. Інновації вивчалися фахівцями різних галузей науки: соціологами, економістами, істориками, дослідниками управлінських процесів. Проте, незважаючи на значну теоретичну розробленість проблеми, поняття «інновація», що з'явилося в XIX ст. як культурологічний термін і означав взаємопроникнення елементів однієї культури в іншу, на разі так і не має однозначного тлумачення і загальнозживаного визначення.

Уперше термін «інновація» був уведений в економічну теорію і практику австрійським ученим Й. Шумпетером на початку XX ст. в роботі «Теорія економічного розвитку» як «комбінування новим способом існуючих факторів виробництва, втілених у нових заводах і, як правило, в нових формах, або нові товари, або ще не випробувані методи (виробництва), або виробництво з використанням нових засобів виробництва» [6], тобто нововведення, яке застосоване у сфері технологій виробництва або управління деякою господарською одиницею. Й. Шумпетер уважав інновацію одним із головних двигунів, генераторів прибутку. Найчастіше інновація генерується науководослідними і дослідно-конструкторськими розробками, зміною перспектив ринку [6].

У міру розвитку економіки й економічної науки поняття «інновація» набуло більш широкого змістового наповнення і належить тепер не тільки до сфери технології, а й поширюється на організаційні, фінансові та будь-які інші методи, які сприяють функціонуванню підприємства та підвищенню рівня його економічної безпеки.

За даними норвезького економіста К. Холта, вже до початку 80-х років налічувалося понад 100 визначень поняття інновації [5]. За всього різноманіття наявних тлумачень важливо виділити два принципово різні підходи до розуміння сутності інновацій:

– інновація як результат;

– інновація як процес.

Очевидно, що обидва підходи мають право на існування, тому що результат є закономірним завершенням

процесу, проте в разі визнання інновації як закінченого процесу, що має результат, виникає питання про доцільність існування понять «інноваційний процес» і «інноваційна діяльність», які мають місце бути в економічній науці та на практиці. Нечітке розмежування і двояке тлумачення суті даних термінів, на думку деяких фахівців, створюють плутанину не тільки на рівні теоретичних розробок у царині інноватики, а й у процесі інтеграції цих розробок у господарський обіг, регулювання економіки на макрорівні [5].

Для отримання найбільш повного уявлення про сутність інновацій, а також виявлення найкращих умов для їх створення та інтеграції в господарську практику доцільно розглянути теоретичні підходи до виникнення інновацій. У найбільш загальному вигляді моделі інновацій можна розділити на лінійну й інтерактивні моделі [7]. Після Другої світової війни превалювала лінійна модель інновацій, яка позиціонувала НДДКР як основне джерело інновацій. Із 1960-х років погляди на цю проблему трансформувалися й отримали спочатку тяжіння до ринкового попиту як детермінанти інновацій, а потім до цілого комплексу чинників, включаючи міжфірмовий зв'язок, взаємодію виробників і споживачів, ринок праці тощо.

Лінійна модель інновацій має у своїй основі відособленість етапів інноваційного процесу. Так, в університетах, державних і приватних дослідницьких лабораторіях учені здійснюють фундаментальні дослідження, займаються «чистою» наукою і «виробляють» наукове знання. Потім частина цього знання, яку можливо використовувати практично в тих же університетах, державних або приватних, або промислових дослідницьких лабораторіях, ученими й інженерами доводяться до промислово освоєного технічного рішення. Якщо результати виглядають потенційно привабливими, наступною ланкою є експериментальне розроблення в промислових лабораторіях НДДКР, де вчені, інженери і техніки проектують, виготовляють і випробовують прототипи. У результаті цього отримуються конкретні об'єкти інтелектуальної власності, щодо яких може бути прийнято рішення про наступний етап – початкове серійне виробництво, основний фронт робіт на якому перебуває в маркетингу, менеджменті і виробництві. Слідом за цим етапом відбувається дифузія – поширення технологій серед великого числа господарюючих суб'єктів і споживачів, які взаємодіють із технологією.

Лінійна модель інновацій має своїх прихильників і супротивників. Прихильники моделі стверджують, що саме цей підхід лежить в основі створення наукових парків, противники ж відзначають недолік зв'язків наукових парків з університетами, що ставить під сумнів цілісність моделі. Критика лінійної моделі базується також і на тому, що значна кількість інновацій узагалі ініціюється і походить не з фундаментальної науки. Багато ідей виникали і виникають у процесі вирішення конкретних виробничих завдань, під час маркетингових досліджень споживачів тощо. До переваг лінійної моделі можна віднести наочну ілюстрацію взаємозв'язку між довгостроковими науковими дослідженнями й економічним зростанням, а також структуру поділу праці в інноваційному процесі і рамкову характеристику процесу за відсутності вичерпної інформації про все різноманіття взаємозв'язків усередині цього процесу.

Інтерактивна модель інновацій передбачає одночасність процесів проєктування, маркетингу, виробництва і НДДКР. Однак ідеї можуть виникнути і бути розроблені на будь-якій стадії інноваційного процесу, що знаходить відображення у високоінтерактивних моделях, наприклад моделі інновацій із ланцюговими зв'язками.

П. Квінтас, Д. Мессі і Д. Уїлда відзначають п'ять корінних відмінностей між лінійною і більш інтерактивними моделями [8]. По-перше, інтерактивні моделі припускають наявність більше одного прямого шляху інновацій як процесу руху знань від досліджень до комерціалізації, причому завданням виникнення і розроблення нових ідей підпорядковані всі стадії інноваційного процесу, включаючи виробництво. По-друге, як основна сила, яка ініціює інновації, не розглядається фундаментальна наука. Ця обставина не применшує значення фундаментальної науки для інновацій, проте робить неможливим проведення необхідного (з точки зору ринку) дослідження в умовах ізоляції вчених. По-третє, у тій чи іншій формі спостерігається реалізація та використання результатів досліджень на всіх стадіях інноваційного процесу, а не тільки на початку. По-четверте, визнається невірною точка зору про повний поділ між працею дослідника і працею із залучення розробки в господарський оборот. По-п'яте, лінійна модель не враховує або враховує не повною мірою внесок людей, які беруть участь в інноваційному процесі: менеджерів, працівників, які здійснюють, наприклад, налагодження обладнання тощо. Також не приділяється належної уваги ролі користувачів технології, які є найчастіше повноцінними співавторами нововведень [8].

Слід зазначити, що більшість сучасних підходів до формування національних інноваційних систем характеризується поступовою відмовою від традиційної лінійної моделі, орієнтованої на пропозицію в системі «дослідження – трансфер технології – використання», і переходом до нелінійної моделі інноваційного процесу, яка передбачає тісний взаємозв'язок усіх елементів та орієнтацію інновацій на попит. Традиційну науково-технічну політику характеризує концентрація уваги на створенні нового знання за ігнорування практичного використання цього знання, а сучасна інноваційна політика передбачає більш цілісний підхід і фокусується як на створенні, так і практичному використанні знань.

Із погляду предмета цього дослідження уявляється доцільним спочатку прийняти за основу широке визначення інновації як «громадського, технічного, економічного процесу, який через практичне використання ідей і винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і в разі якщо вона орієнтується на економічну вигоду, на прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід», яке найбільш повно відповідає цілям нашого дослідження і синтезує інновацію, як результат, із діяльністю з її створення і реалізації, котра, своєю чергою, передбачає наявність певного набору послідовних дій, об'єднаних у процес [9].

Збільшення екологічної обмеженості економічного розвитку детермінує якісно нові параметри інновацій, вимагає переосмислення і видозміни інновації як економічної категорії. Для забезпечення сталого розвитку ефективність інновацій повинна носити еколого-еко-

номічний характер і оцінюватися з позицій збалансованості економічної вигоди та захисту навколишнього середовища. Нововведення, що мають економічний ефект, але негативно впливають на стан навколишнього середовища, не повинні вважатися інноваціями. Основою й умовою сталого розвитку повинні стати еколого-економічні інновації, у рамках яких упровадження наукових досягнень спрямоване на збереження і відтворення еколого-соціальних параметрів функціонування економіки на відміну від нововведень із метою отримання швидкого прибутку.

З огляду на вищевикладене, прийняте нами спочатку трактування терміна «інновація» Б. Санто може бути уточнено і доповнено з погляду забезпечення сталого розвитку, що має у своїй основі екологічний імператив економічного розвитку, а саме: інновація – громадський, технічний, економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, які характеризуються економічною ефективністю і не порушують механізм еколого-економічної рівноваги системи.

Характеристика інновації не тільки як технічного та економічного, а й соціального явища демонструє, що прийшов час відмовитися від занадто вузького розуміння інновації як невідповідного тенденціям розвитку сучасного суспільства.

«Інновація – не рутинна діяльність і не ймовірнісний фактор. Інновація підпорядковується своїм закономірностям, відмінним від звичних економічних закономірностей рутинної праці... Інновація, залишаючись фактором індивідуального характеру, перетворилася на основний фактор розвитку людського суспільства масового характеру... Імператив інновації перетворив підприємницьку діяльність на гонку, причому в програвші не той, хто відстає, а той, хто не хоче або не в змозі в ній брати участь» [5; 7].

Різноманіття інновацій викликає необхідність в їх класифікації, хоча б базової. Три найбільш популярні типології, розроблені в останні 20 років, базуються на розрізненні:

- адміністративних і технологічних інновацій;
- продуктових і процесних інновацій;
- радикальних та інкрементальних інновацій.

Розрізнення адміністративних і технологічних інновацій відображає більш загальне розрізнення соціальної структури і технології. Технологічні інновації включають продукти, процеси і технології, які застосовуються для виробництва товарів або надання послуг. Адміністративні інновації належать до змін в організаційних структурах та адміністративних процесах і, як правило, безпосередньо пов'язані з управлінням суб'єктом господарювання. Більше того, якщо технологічні інновації переважно формуються в «технологічному ядрі» організації (виробничі підрозділи, технічні та допоміжні служби) і поширюються «знизу вгору», то адміністративні інновації виникають здебільшого в «управлінській надбудові» і поширюються зазвичай «зверху вниз».

Розрізнення продуктових і процесних інновацій базується на різниці між сферами та видами діяльності всередині суб'єкта господарювання. Продуктові інновації – зміни в товарах і послугах фірми, що реалізуються (зазвичай) на користь клієнта. Процесні

інновації – зміни в інструментах, пристроях і знаннях, укладені в процесах переходу від початкової сировини до корисних результатів.

Дослідники також виділяють радикальні й інкрементальні інновації. Дана класифікація зазвичай базується на ступені змін, вироблених у ході впровадження інновації в процеси і структури організації. Радикальні інновації викликають фундаментальні зміни в діяльності організації і провокують видимі зміни усталених практик і рутин. Інкрементальні інновації викликають незначні зміни в існуючій продукції і процеси та можуть зміцнювати сформовані практики й існуючі технології та ринкові можливості суб'єкта господарювання.

Висновки. У роботі проведено дослідження різних наукових підходів до визначення поняття «інновація», і на основі даного аналізу уточнено і доповнено дану кате-

горію з погляду забезпечення сталого розвитку, що має у своїй основі екологічний імператив економічного розвитку, а саме: інновація – громадський, технічний, економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, котрі характеризуються економічною ефективністю і не порушують механізм еколого-економічної рівноваги системи.

У статті обґрунтовано вплив інновацій на економічну безпеку, який проявляється у зменшенні значущості ресурсної бази підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, формуванні інноваційної моделі економічного зростання в умовах його екологічної обмеженості, здатності національної економіки переходити на передові технології на власній основі в умовах глобалізації світової економіки.

Список використаних джерел:

1. Занора В., Сільченко Б. Управління системою економічної безпеки на промислових підприємствах. *Економічні перспективи підприємництва в Україні*. 2017. № 1. С. 210–212.
2. Koval O.V. Strategic management of economic security system of business entities: theoretical aspects. *Bulletin of the Cherkasy National University. Economic Sciences*. 2020. Issue 1. P. 40–47.
3. Kovalenko A. Determinants of personnel policy in the process of management of financial and economic security of business entities. *Bulletin of the Cherkasy University. Economic Sciences*. 2019. № 3. P. 70–77.
4. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2016. 375 с.
5. Ткачук Г.О. Теоретичні аспекти економічної безпеки сучасного підприємства: наукові підходи до тлумачення базової категорії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 29. С. 151–155.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / пер. с англ. Москва : Прогресс, 1982. 455 с.
7. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2003. 278 с.
8. Друкер П.Ф. Бизнес и инновации / пер. с англ. и ред. К.С. Головинского. Киев : Вильямс, 2007. 432 с.
9. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / пер. с венг. ; общ. ред. и вступ. ст. Б.В. Сазонова. Москва : Прогресс, 1990. 295 с.
10. Сосновська О.О., Житар М.О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. *Облік і фінанси*. 2018. № 3(81). С. 124–132.

References:

1. Zanora V., Silchenko B. (2017) Upravlinnya systemoyu ekonomichnoyi bezpeky na promyslovykh pidpryyemstvakh. [Management of the economic security system at industrial enterprises]. *Economic prospects of entrepreneurship in Ukraine*, no. 1, p. 210–212.
2. Koval O.V. (2020) Strategic management of economic security system of business entities: theoretical aspects. *Bulletin of the Cherkassy National University. Economic Sciences*, issue 1, p. 40–47.
3. Kovalenko A. (2019) Determinants of personnel policy in the process of management of financial and economic security of business entities. *Bulletin of the Cherkassy University. Economic Sciences*, no. 3, p. 70–77.
4. Zachosova N.V. (2016) *Formuvannya systemy ekonomichnoyi bezpeky finansovykh ustanov* [Formation of the system of economic security of financial institutions]. Cherkasy: PP Chabanenko Yu.A., 375 s. (in Ukrainian)
5. Tkachuk H.O. (2020) Teoretychni aspekty ekonomichnoyi bezpeky suchasnoho pidpryyemstva: naukovy pidkhody do tлумachen-nya bazovoyi katehoriyi [Theoretical aspects of economic security of a modern enterprise: scientific approaches to the interpretation of the basic category]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Uzhhorod: Helvetyka, issue. 29, pp. 151–155.
6. Schumpeter J.A. (1982) *Teoria ekonomicheskoho razvitiia* (Issledovaniia predprinimatelskoi prybyli, kapitala, kredita, protsenta i tsikla koniunktury). [The theory of economic development (An inquiry into profits, capital, credit, interest and business cycle)] (Trans.). Moscow: Progress, 455 p. (in Russian)
7. Illiashenko S.M. (2003) *Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom: problemy, kontseptsii, metody* [Management of innovative development: problems, concepts, methods]. Sumy: Universytetska knyha, 278 p. (in Ukrainian)
8. Drucker P.F. (2007) *Biznes i innovatsii* [Innovation and Entrepreneurship] (K.S. Holovinskii, Trans. & Ed.). Kiev: Viliams. (in Russian)
9. Santo B. (1990). *Innovatsiia kak sredstvo ekonomicheskoho razvitiia* [Innovation as a tool for economic development] (Trans.). B.V. Sazonov (Ed.). Moscow: Prohress. (in Russian)
10. Sosnovska O.O., Zhytar M.O. (2018) Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist ta oznaky zabezpechennya [Economic security of the enterprise: the essence and signs of security]. *Accounting and finance*, no. 3(81), p. 124–132.